Coronacrisis toont UITDAGINGEN SAMENLEVING

foto Paul Tolenaar

De Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (RVS) onderzoekt de komende jaren de grenzen van het Nederlandse zorgstelsel en de samenleving. Momenteel stelt het coronavirus beide danig op de proef. 'We zitten nu in het oog van de storm', zegt RVS-voorzitter Jet Bussemaker. 'Het is te vroeg om te evalueren, maar we zullen hier zeker belangrijke lessen uit kunnen trekken.'

tekst Samira Ahli foto's JazzIRT/Getty Images/iStock

DE RVS PRESENTEERDE IN JANUARI ZIJN WERK- AGENDA VOOR DE JAREN 2020-2024.

De raad heeft de afgelopen jaren veel signalen opgepikt over knelpunten en begrenzingen in het zorgstelsel. Goede zorg wordt gehinderd door de schotten tussen wetten en financieringsstromen. De groeiende verschillen tussen bevolkingsgroepen en ingrijpende veranderingen op de arbeidsmarkt zetten het stelsel onder druk. De vergrijzing is een van die ontwikkelingen met een grote impact op de samenleving én de zorg.

In het oog van de storm die coronavirus heet, krijgen deze kwesties een nog dringender karakter. Het zijn de ouderen en kwetsbaren in de samenleving die het hardst geraakt zullen worden, zo

waarschuwde premier Rutte op 16 maart tijdens zijn televisietoespraak voor alle Nederlanders. Toch biedt de crisis ook kansen. Een crisissituatie dwingt tot creatieve, nieuwe oplossingen. RVS-voorzitter Jet Bussemaker wijst op de vele initiatieven die zijn ontstaan. 'Kijk bijvoorbeeld naar de ontwikkeling van de app van Luscii, van een van onze raadsleden Daan Dohmen, in samenwerking met het OLVG, voor de triage van coronapatiënten. Raadslid Ageeth Ouwehand is bezig met de welzijnspeerd van haar organisatie Beweging 3.0 om te kijken hoe ze zorgverleners kunnen ondersteunen. Bijvoorbeeld door koks te laten koken voor zorgmedewerkers. Ik ben zelf betrokken bij het project Gezond en Gelukkig Den

Publicatie van het RVS-advies over de acute zorg is vanwege de coronacrisis uitgesteld.

Haag; daar zijn ze bezig een vrijwilligerspool op te zetten voor de zorgsector. En zo zijn er meer initiatieven, ook burgerinitiatieven. Hierdoor kan de samenleving sterker uit deze crisis komen', concludeert Bussemaker.

(On)gevraagd advies

De RVS heeft zelf ook de beperkingen van de virusuitbraak ondervonden. De raad had eind maart een advies willen uitbrengen over de acute zorg. Dat advies was door de Tweede Kamer aangevraagd, maar de 150 man- en vrouwsterke Kamer komt niet meer bijeen. De publicatie van het advies is daarom uitgesteld, met het oog op de ontwrichtende effecten van het virus geen ramp, aldus de raad. 'Ik wil wel zeggen dat we uit het onderzoek naar de acute zorg veel hebben geleerd, met name over het betrekken van de bevolking', zo licht Bussemaker een tipje van de sluier.

Bij een evaluatie van zijn functioneren kreeg de RVS het afgelopen jaar een aantal aanbevelingen om meer impact te hebben met zijn adviezen. Voor de komende jaren heeft de RVS zich voorgenomen om gevraagd én ongevraagd advies te geven. Verschillende adviezen op verzoek van het ministerie van VWS staan al op de planning. Een aantal recente adviezen van de RVS heeft de gemeederen aardig in beroering gebracht. Een daarvan was het rapport *De derde levensfase: het geschenk van de eeuw*. Hierin stelt de raad vast dat er een grote groep ouderen is die nog een bijdrage aan de samenleving kan én wil leveren. In de gezondheidszorg zouden ze van grote betekenis kunnen zijn. De samenleving is hier echter niet op ingericht. De vergrijzing heeft in de werkagenda van de RVS opnieuw een plek gekregen. Stannie Driessen was als directeur en algemeen secretaris van de RVS betrokken bij de totstandkoming van deze agenda en bij het rapport over de derde levensfase. 'Het is bij uitstek een taak van de raad om signalen op te halen uit de samenleving. 'Dit is een van die signalen geweest', vertelt zij. 'Mensen vinden het belangrijk om van betekenis te zijn. Ook met de coronacrisis zie je weer hoe belangrijk mensen het vinden om te helpen. We blijven sociale wezens.' Een ander rapport van de RVS dat veel stof deed opwaaien, was *De B van Bekwaam*, een advies

'Mensen vinden het belangrijk om van betekenis te zijn'

over de Wet BIG en de zorgarbeidsmarkt. Hierin stelt de raad dat de huidige manier van beroepen registreren leidt tot een wildgroei aan beroepen. In een snel veranderende zorgarbeidsmarkt zou dit geen houdbare situatie zijn. De raad pleit er daarom voor om basisberoepen te registreren en zorgverleners daarbovenop een portfolio van bekwaamheden te laten opbouwen. Bij een aantal beroepsverenigingen schoot dit in het verkeerde keelgat, uit de Tweede Kamer kwamen vragen. Het zou ten koste gaan van de kwaliteit van zorg en onzekerheid geven voor mensen in medische beroepen. Wat zou een diploma nog waard zijn? ‘De arbeidsmarkt staat met stip op nummer één op onze werkagenda’, zegt RVS-voorzitter Bussemaker. ‘Het houdt mensen enorm bezig. We hebben gemerkt dat mensen inderdaad bang zijn om de Wet BIG los te laten. De wet geeft status en

houvast. Maar de druk van nieuwe beroepen op de BIG is hoog. Zo dreigt hij aan zijn eigen succes ten onder te gaan.

We horen tegelijkertijd dat een andere manier van registreren hoog nodig is. Veel critici dachten dat in ons voorstel helemaal geen registratie meer is. Dat klopt niet, de registratie blijft voor basisberoepen via de wet. Mensen moeten daarnaast kunnen blijven leren in hun beroep. Daarvoor zou er als het ware een vaardighedenpaspoort komen, in plaats van een nieuw beroep.’

Stannie Driessen: Het coronavirus zet de zorgprofessional weer in de schijnwerpers.

Vitale beroepsgroep

‘Er is nu te veel focus op wat er misgaat in de zorg en het imago van zorgprofessionals wordt negatief belicht’, voegt Stannie Driessen toe. ‘Daar hebben mensen echt last van. Uit onze raadpleging en gesprekken komt naar voren dat mensen een heldere visie missen op de arbeidsproblematiek. Die visie moet er wel komen, inclusief het besef dat er niet genoeg mensen zijn om het werk te doen. Het

coronavirus zet de zorgprofessional weer in de schijnwerpers. Het is een vitale beroepsgroep.’ ‘Voor de arbeidsmarkt gaat het de komende jaren niet zozeer om hoeveel meer of minder mensen erbij komen’, vervolgt Bussemaker. ‘Het gaat veel meer over enerzijds de manier waarop we vorm geven aan vakmanschap in tijden van toenemende complexiteit van zorg – waaronder ook werken in teams, en schaarste op de arbeidsmarkt anderzijds. We moeten anders gaan denken over de invulling van professionaliteit. Dat bleek ook uit het rapport van de WRR (*Het betere werk, red.*), waarin het belang van betekenisvol werk werd benadrukt.’

Schurende stelsels

De arbeidsmarkt en de vergrijzing zijn twee thema’s die hoog op de werkagenda van de RVS staan. Maar wat de raad vooral beoogt de komende jaren is om de verschillende thema’s met elkaar te verbinden. Wat bij alle thema’s terugkomt, is de constatering dat de verschillende stelsels in de samenleving schuren. ‘Een grote discussie over het stelsel is op dit moment niet zinvol’, stelt Bussemaker. ‘Als je de thema’s analyseert, kun je wel lessen leren over de manier waarop deze zich tot elkaar verhouden. Denk aan het effect van de participatiewet op de gebouwde leefomgeving. Tegelijkertijd moeten we de mogelijkheid van een stelselwijziging wel openhouden.’

RVS-directeur Driessen valt bij: ‘Het stelsel maakt dingen zo complex voor sommige mensen dat zij daar een zorgmanager voor nodig hebben. We moeten ons afvragen wat we kunnen doen om dingen eenvoudiger te maken. Wat zijn de veronderstellingen in bepaalde regelingen? Hoe zelfredzaam zijn mensen?’

Wat is in dit samenspel van schurende stelsels de rol van zorgorganisaties en individuele zorgbestuurders? ‘Het gaat om de kunst van het innoveren’, zegt Bussemaker. ‘Wat me al langere tijd puzelt is hoe het kan dat wij zoveel mooie voorbeelden van innovatie hebben, die vervolgens niet breder worden toegepast. Hoe kan het zo moeilijk zijn om van elkaar te leren? Mantra’s als “we hebben dit altijd zo gedaan” en “dit is niet hier gemaakt” blijken hardnekkig. Dat heeft iets met het stelsel te maken, maar ook met de cultuur. Dit veranderen vraagt om een ander soort leiderschap. Het is niet voldoende om een stip op de horizon te zetten, je moet mensen kunnen meene-
men.’

‘De arbeidsmarkt staat met stip op nummer één op onze werkagenda’